

Index

Editorial	5
Botany	
The common names of the plants placed in Vilafranca, Els Ports (1)	9
Ricard Pitarch Garcia i Marcel Pitarch Marín	
Sciences of health	
A history of epidemics	33
Violeta Tena Barreda	
Education	
The school in 1917 and the cave paintings discovery in Morella la Vella.....	41
Manuel Martí-Puig	
Geography	
In the centenary of the old bridge in Sorita.....	49
Manuel Beser Jordà	
Maestrazgo road (II)	63
Julià Pastor Aguilar	
History	
1938, La Pobleta-Sorita. A failed defensive system	93
Ricard Martí Morales	
Dialogues with art	
Clara Milian Yamada	129
Dialogues with the photography	
La Pobla de Benifassà.....	139
Rafael Ruiz Martínez	
Dialogues with the books	
Exam of destruction	147
Martí Domínguez	
Published by “Centre d’Estudis dels Ports”	148
Dialogues with the music	
Homage to the drummer M. Sebastià and to de “dolcainer” J. M. Armengot.....	151
Miguel Armengot Carceller	
Dialogues with the sociology	
Fòrum of the new rurality. Regions of the North of Castelló	157
Tesa Giner Garcia	

Actituds i activitats

En l'editorial anterior comentàvem que eixim a *pelotazo* per any: en 2020 era l'intent d'expropiar-nos la sobirania de bona part de les nostres terres amb el *Yellowstone Europeu*, el 2021 la línia de molt alta tensió (MAT) sobre la qual el Centre d'Estudis dels Ports va fer públic un manifest en contra que podeu llegir en la revista anterior titulat "Bunyols de vent". En l'editorial advertíem que els ajuntaments de la comarca ja tenien sobre la taula "[...] el tercer *pelotazo*: l'energia solar fotovoltaica... Volen emmanisar els bancals amb un excés de plaques solars. I totes les *masses* fan mal...". De moment, no coneixem avanços substancials d'aquest nou perill, però ens temem que aniran als bancals més plans i més fèrtils de la comarca, la qual, com dèiem, té instal·lada, actualment, una potència eòlica de 357 MW que representa el 29% de la potència eòlica instal·lada a tot el País Valencià (1238,78 MW). I que consideràvem que amb aquesta aportació ja teníem més que cobertes les quotes de solidaritat energètica i interterritorial perquè ja ens trobem saturats d'aquest tipus d'infraestructures. També argumentàvem que afavorir l'autoconsum és una bona solució parcial perquè adequa la producció a les necessitats reals d'energia, minimitza costos de transport i evita la dependència de les grans corporacions empresarials. I això val tant per a l'energia eòlica com per a la fotovoltaica.

La filosofia extractivista i neocolonial d'apropiació verda (*Green Grabbing*) plana sobre les terres d'interior poc poblades, però, a més d'oposar-nos a aquestes tres plagues esmentades, el Centre segueix la seua tasca de publicacions i activitats, incrementades substancialment des del 2016 amb la participació dels membres de Els Ports en Moviment: cada any hem publicat un número d'aquesta revista i un llibre, quatre dels quals tracten sobre un tema que no havia estat gens estudiat a la nostra comarca, el de la guerra civil i de la repressió franquista. El darrer publicat ha estat l'encàrrec que el Centre va fer a Joan Lluís Porcar, **Els Ports: franquisme i repressió, ciutadania i memòria**. Excel·lent recerca, molt ben escrita i documentada, que és només l'inici de la col·laboració amb l'autor i amb altres membres del Grup per la recerca de la memòria històrica de Castelló per publicar un llibre sobre Matías Sangüesa (president de la Diputació de Castelló durant la República) i per documentar els espais de memòria per proposar accions per a una memòria democràtica. Tampoc no s'han aturat les activitats del Centre... Llegiu-les a continuació i podeu veure'n algunes retransmeses al Facebook del Centre.

El 19 de juny vam presentar a Vilafranca la novel·la **Lluny de qualsevol altre lloc**, de Fèlix EdoTena, qui va tindre una conversa molt interessant amb Rosario Milián, membre del grup de lectura de Vilafranca.

El 16 de juliol, a Vilafranca, Pablo Altaba i José Manuel de Antonio van mantindre un diàleg molt aprofundit sobre **El paisatge i la seua tutela**, també des d'una perspectiva arqueològica. S'hi va presentar la revista **Papers dels Ports n. 5**, de 2020, en què els dos autors havien tractat aquestes qüestions.

El 23 de juliol, dins de l'Aplec del Forcall, Jordi Saladié (professor de la URV) i Miguel Ángel Troncho, de No a la MAT a les comarques nord, van entaular un debat molt ben argumentat sobre el tema: **Quin model energètic?**

El dia 1 d'agost, a les sales gòtiques de l'Ajuntament de Morella es va inaugurar l'exposició de fotografies de Miguel Ángel Troncho: **Un món de mirades**. L'autor en va fer una visita guiada.

El 7 d'agost, a la plaça de la Todolella, es va presentar el llibre **Tocates originals per a dolçaina**, de Julià Pastor Aguilar, que és el n. 4 de la Biblioteca dels Ports de Morella que el Centre publica a Onada Edicions. José Vicente Castel, Santiago Armengot i Ramon Ronzano van interpretar diferents composicions del llibre. També hi va intervenir Ricardo Miravet.

L'11 d'agost, a Vilafranca, van dialogar sobre el tema **Origen, plenitud i decadència dels masos de Vilafranca**, Ricard Pitarch, que ha tractat aquest tema a la Revista Papers dels Ports n.6, de 2021, i Julio Monfort.

El 12 d'agost, a Benassal, es van presentar els tres llibres que el Centre havia publicat sobre la guerra civil: Ricard Martí (2018). **Primavera del 38. La guerra a les comarques dels Ports, l'Alt i el Baix Maestrat**. Ricard Martí (coord.) Pep Querol, Vicent Querol i Carlos Sangüesa (2019). **Els bombardejos silenciats de 1938: Albocàsser, Ares del Maestrat, Benassal, Vilar de Canes, Rossell i Morella**. Manel Domínguez Pallarès (2020). **Morella: memòria d'un temps, records d'una guerra**. Hi van intervenir Ricard Martí i Ernest Querol.

El 14 d'agost, al Forcall, va tindre lloc la taula redona sobre l'article publicat a la revista Papers dels Ports n. 6, de 2021: **65 de la Colònia Forcallanocatalana**, d'Antoni Eixarch i de Carmen Ferrer Llop.

El 16 d'agost a Morella, a les 19 h, van tornar a dialogar de la novel·la Lluny de qualsevol altre lloc, Fèlix Edo Tena i Rosario Milián.

El 17 d'agost, a Morella, van dialogar sobre **La N-232: 250 d'espera**, Julià Pastor, autor de l'article publicat a la revista Papers dels Ports n. 6, de 2021, i Carles Ripollés.

El 19 d'agost, a l'església de sant Joan, de Morella, es va presentar el llibre **Tocates i melodies originals per a dolçaina**, de Julià Pastor Aguilar. Els dolçainers de Morella van interpretar diferents composicions del llibre.

El 24 d'agost, a Morella, a la Sala del Justícia, es va presentar el llibre **Morella als anys 30: memòria d'un temps, records d'una guerra**, de Manel Domínguez Pallarès.

El 28 d'agost, a Vilafranca, es van presentar els darrers llibres publicats pel Centre d'Estudis dels Ports: **Tocates originals per a dolçaina**, de Julià Pastor Aguilar. I **Morella als anys 30: memòria d'un temps, records d'una guerra**, de Manel Domínguez Pallarès. Hi van intervindre els autors.

El 28 d'agost, a Sorita, a la Casa de la Cultura, Manuel Beser va parlar sobre **els noms de lloc de Sorita**, article publicat a Papers dels Ports n. 5.

El 17 de setembre, a la Sénia, presentació dels **tres llibres que el Centre ha publicat sobre la guerra civil i inauguració de l'exposició sobre La guerra civil** a les comarques dels Ports i de l'alt i al Baix Maestrat. S'hi va poder visitar fins al 28 d'octubre. Hi van intervenir Ricard Martí i Ernest Querol.

El 10 d'octubre, a Vallibona, a la plaça del Mirador, Julià Pastor Aguilar va presentar el seu llibre *Tocates i melodies originals per a dolçaina*. Diferents dolçainers i tabalers de la comarca hi van interpretar composicions del llibre.

El 31 d'octubre, es va presentar al Forcall *Papers dels Ports n. 6*, de 2021. Hi van dialogar Antoni Eixarch i de Carmen Ferrer Llop sobre el seu article **65 de la Colònia Forcallanocatalana**.

El 9 d'abril de 2022, a Vilafranca, Carles Jovaní (doctor en relacions internacionals especialitzat en l'espai soviètic) i Violeta Tena (periodista) van dialogar sobre **Les arrels de la guerra a Ucraïna: identitat, territori i poder**.

El 16 d'abril, a Vallibona, van dialogar Joan Lluís Porcar, l'autor del llibre **Els Ports: franquisme i repressió, ciutadania i memòria**, i Nel·lo Monfort. També s'hi va inaugurar l'exposició del Centre d'Estudis sobre la guerra civil. El mateix dia, a les 18,30h, a Morella van dialogar sobre el mateix llibre Joan Lluís Porcar i Kassim Carceller, que n'ha escrit el pròleg. D'aquest llibre se n'han fet altres presentacions i s'han signat llibres a les fires de Tortosa, Vinaròs i Castelló.

El 23 d'abril es va inaugurar a Cincorres l'exposició de Miguel Ángel Troncho **Un món de mirades. Geografia humana dels Ports**. L'autor hi va fer una visita guiada per l'exposició. El mateix dia, a Morella, vam traure una paradeta de les publicacions del Centre, igual que el 21 de maig a la Festa per la Llengua a Cincorres.

I també hi ha previstos per la resta de l'any molts més actes per dur a diferents pobles de la comarca les exposicions fetes pel Centre, per presentar els llibres publicats per nosaltres, la revista que esteu llegint, i conferències i llibres dels nostres socis, com ara les organitzades a Morella per al dia 5 d'agost, en què Carles Jovaní parlarà sobre **Les arrels de la guerra a Ucraïna: identitat, territori i poder** i el dia següent dialogarà amb Vicent Partal (director de WilaWeb i autor del llibre **Fronteres**) sobre aquest llibre i sobre Ucraïna. El dia 13 d'agost, es dialogarà sobre el llibre **Educar per al col·lapse. Reflexions des de l'aula**, de Jordi Marín. També durant l'agost s'hi dialogarà sobre el llibre de Pilar Alfonso Escuder **De Warhol a @yodominguez. Mirar l'art i veure el món**, premi de la Crítica dels Escriptors Valencians, de la qual el jurat va dir "copsa el sentit d'una època a través de l'art, i amb una curiositat immensa, ben articulada, i una mirada lúcida i fresca, fa una anàlisi acurada d'una sèrie d'obres d'art fonamentals creades des de la segona meitat del segle XX fins a l'actualitat".

I en el proper número de la revista us explicarem totes aquestes activitats i publicacions, i també us parlarem de l'exposició **Pilar Dolz i l'ofici de gravar** que s'acaba de presentar a Castelló, l'autora de la qual també acaba de rebre la Medalla al mèrit de les arts, atorgat per la Diputació de Castelló. I també us parlarem de l'aniversari del **Centre d'Estudis dels Ports que el 2023 complirà 40 anys**.